„АНА ҮРӘЈИ, ДАҒ ЧИЧӘЈИ“НИН ТӘДРИСИНӘ ДАИР

Дөрдүнчү синфин әдәбијјат програмында јазычы Микајыл Рзагулузадәнин «Китаби-Дәдә Горгуд»дакы биринчи бој әсасында јаздығы «Ана үрәји, даг чичәји» һекајәсинин тәдрисинә ики саат вахт верилмишдир. Бу ики саат әрзиндә мүәллим һекајәнин мәзмунуну мәнимсәтмәли, әсәрдәки Вәтән вә халг мәһәббәтинин, ана вә оғул мүнасибәтинин бәдии ифадәсиндән бәһс етмәли, шакирдләрә вәтәнпәрвәрлик, валидејнә мәһәббәт һиссләри, естетик зөвг ашыламалыдыр.

«Ана үрәји, даг чичәји» һекајәсини кечмәздән әввәл мүәллим шакирдләрин биликләрини тәкрар етдирмәлидир.

— Азәрбајчан шифаһи халг әдәбијјатынын мүхтәлиф әдәби нөвләри вардыр. Нағыллар, аталар сөзләри вә тапмачалар, бајаты вә лајлалар... Дастан шифаһи әдәбијјатын һәчмчә бөјүк, һәм дә кениш јајылмыш нөвүдүр. Дастанларда ше'рлә нәср нөвбәләшир. Белә ки, бир һиссә нәгл едиләндән сонра һадисәләрлә сәсләшән, бағлы олан ше'рләр охунур.

«Китаби-Дәдә Горгуд»дакы бојлар да бу чүр сәнәт әсәрләридир. Һәмин дастанлар намә'лум бир шәхс тәрәфиндән јазыја алынараг «Дәдә Горгуд китабы» ады алтында јашамышдыр. Бу абидәнин һәләлик ики әлјазмасы мә'лумдур. Һәмин дастанлар халг сәнәтинин, тарихимизин, улу бабаларымызын адәт-ән'әнәләринин өјрәнилмәсиндә гијмәтли сәнәт әсәрләридир.

Габагчыл мүәллимләр јухарыдакы мәзмунда кичик кириш сөзүндән сонра гејд едирләр ки, бу күн кечәчәјимиз «Ана үрәји, даг чичәји» һекајәси јазычы Микајыл Рзагулузадә тәрәфиндән «Китаби-Дәдә Горгуд»дакы «Дирсә хан оғлу Буғач» дастанындан истифадә јолу илә јазылмышдыр.

Һекајәнин әввәлиндәки парча Вәтән көзәлликләринә мәһәббәт дујғусу ојатмаг, естетик зөвг ашыламаг бахымындан фајдалыдыр. Белә ки, күчлү поетик тә'сир бағышлајан һәмин парчада Вәтәнин зәнкин тәбиәти, баһары јүксәк бир бәдииликлә тәрәннүм олунур: **«Уча дағларын алмаз кими парылдајан гарлы тәпәләриндән сис-думан чәкилир, којләрин көзәл гызыназлы-назлы күлүмсәјирди. Тәбиәт гыш јухусундан ојаныр, көјләр дә, јерләр дә әлван рәнкләрә бојанырды. Јамачлардан бојну бүкүк бәнөвшәләрин, алабәзәк даг чичәкләринин әтри сачылыр, ағачларда рәнкбәрәнк чичәкләр ачылыр, мәхмәр отларын арасындан бүллур сулар сүзүлүр, гөнчәләрә, дүјмәчәләрә парлаг инчиләр дүзүлүрдү.**

Баһар бүтүн көзәлликләри илә бизим елләрә кәлирди. Баһарла бирлә онун шух елчиләри: гарангушлар, сығырчынлар шән нәғмәләрлә дәстә-дәстә учушуб отуширдулар».

Бакыдакы 247 нөмрәли мәктәбин мүәллими Баһар Шүкүрова «IV синифдә әдәбијјат дәрсләри» методик вәсаитиндәки көстәриши әлдә рәһбәр тутараг һекајәни синифдә там охут[illegible] О. вәтән көзәлликләрини, ана гәлбинин һисс вә һәјәчанларыны, ана мәһәббәтинин гүдрәтини әкс етдирән парчалары охудур.

Һекајәнин тәһлилиндә мүәллим әсәрдәки сурәтләри сәчијјәләндирән хүсусијјәтләри шакирдләрин өзләринин фәаллығы шәраитиндә шәрһ едир. Белә ки, Јасовулбашынын икиүзлү вә хаин гәлбли олдуғуну баша салмаг үчүн мүвафиг һиссәнин мәзмуну сорушулур, һәмин парчадакы сурәтләрин мә'нәви аләми ачылыр.

Мүәллим шакирдләрә чатдырыр ки, Дирсә ханын Јасовулбашы пахыл вә ачкөз бир шәхсдир. О, мәрд, чәсур Буғачын шөһрәт газанмасыны истәмир. Јасовулбашы һијлә јолу илә Дирсә ханын гәлбиндә оғлуна гаршы шүбһә ојадыр, онун оғлунун гатили олмаға тәһрик едир.

Мүәллимләримиз шакирдләрә мәрдлик, чәсарәт, дүзлүк кими кејфијјәтләр ашыламаг үчүн Јасовулбашынын шәрәфсиз өлүмүндән бир факт кими истифадә едә билирләр.

Сумгајыт шәһәриндәки 23 нөмрәли мәктәбин әдәбијјат мүәллими Рафиг Јусифоглу шакирдләрә дејир ки, хаинлик, икиүзлүлүк, јалтаглыг вә јаланчылыг инсаны фәлакәтә сүрүкләјән пис сифәтләрдир. Дирсә ханын гәлбинә кириб онү гызышдыран вә доғма оғлуна ох атдыран Јасовулбашы белә сифәтләрә маликдир. Һагг, әдаләт һеч вахт мәғлуб олмур. Хаин гәлбли Јасавулбашынын өлүмү дә буну тәсдиг едир.

«Ана үрәји, даг чичәји» һекајәсиндәки Буғач вәтәнпәрвәр бир гәһрәмандыр. О, вәтәнин зүмрүд булагларындан су ичмиш, ана јурдун бәрәкәтли торпагларындан күч вә гүввәт алмышдыр. Ону мәктәблиләрә бир вәтәнпәрвәр кими севдирмәк үчүн ашағыдакы чүмләләри хүсуси интонасија илә охумаг лазымдыр:

«Буғач үзүнү галан хаин гачаглара тутуб деди:

— Сизә өлүм аздыр. Сиз јурдсуз-јувасыз дидәркинләр кими јашамалы, бизим хошбәхтлијимизи, јурдумузун, елимизин чаһ-чалалыны көрүб, күндә јүз дәфә өлмәлисиниз!..».

«...Мән һушуму итирдикдә, агсачлы, аг саггаллы бир киши көзүмә көрүндү. Бу, гоча озан Дәдә Горгуд иди. О мәним јарамы үч дәфә сығаллајыб деди: «Ана судү илә даг чичәји сәнин јарана мәлһәмдир!

Гырх гыз бир анда дага чыхыб, **ана вәтәнин ширәсини ичмиш** әтирли даг чичәкләрини јығды. **Ана судү илә даг чичәјини** мәлһәм едиб, икидин јарасына сүртдүләр, сарыдылар, ону атына миндириб обасына апардылар».

Ана, вәтән сөзләри һәмишә гоша сәсләнмиш, ана мәһәббәти вәтән мәһәббәти кими гијмәтли, әзиз вә уча тутулмушдур. Гәдим дастан нүмунәси әсасында ишләнмиш бу әсәрдә дә һәмин мотив, һәмин фикир јухарыдакы мәтндән көрүндүјү кими, образлы шәкилдә, јүксәк бәдииликлә тәсвир вә тәрәннүм олунмушдур.

Атасы илә илк ова чыхмыш оғлунун јолуну Анахатун һәјәчанла, сәбирсизликлә көзләјир. Овдан кәләнләри јахшы гаршыламаг үчүн тәдбирләр көрмүш ана овлаларын арасында оғлуну көрмүр, бундан нараһат олур.

Ананын өвлада олан дәрин мәһәббәт вә истәјинин ачылмасы бахымындан онун Дирсә хана дедији сөзләр марағлыдыр. Бу сөзләрин јүксәк емосионаллыг вә усталыгла гираәти илә шакирдләрдә ана мәһәббәтинин бөјүклүјүнә инам вә еһтирам һисси тәрбијә етмәк мүмкүндүр.

Мөвзуну јекунлашдыраркән мүәллим гејд етмәлидир ки, Азәрбајчан халгы гәдим бир тарихә маликдир. Бу тарих јаделли ишғалчылара, јерли зүлмкарлара, халгын дүшмәнләринә гаршы мүбаризәләрлә долудур. «Ана үрәји, даг чичәји» һекајәсиндә халгымызын гәһрәман оғулларынын вәтән намино мүбаризәси бәдии шәкилдә үмумиләшдирилмишдир. Һекајәнин гәһрәманы Буғач вәтәнпәрвәр олмагла јанашы, һәм дә мәрд вә горхмаздыр.

Габагчыл мүәллимләрин тәчрүбәси вә мүшаһидәләр көстәрир ки, һекајәнин мөвчуд методик әдәбијјата әсасланмагла бу чүр тәдриси әсәрин мәзмунунун дәриндән мәнимсәнилмәсинә, һекајәнин идеја-бәдии хүсусијјәтләринин јахшы мөһкәм галмасына, шакирдләрин тәфәккүрүнүн инкишафына мүсбәт тә'сир көстәрир.

Ш. МӘММӘДОВ,
Азәрбајчан ДЕТПИ-нин диссертанты.